

ПРАКТИКО-ПРИЛОЖНИ АСПЕКТИ НА СОЦИАЛНАТА РАБОТА С ГРУПА

Росица П. Михайлова

PRACTICAL-APPLIED ASPECTS OF SOCIAL WORK WITH A GROUP

Rositsa P. Mihaylova

ABSTRACT: *The social work with a group as one of the classical methods in social work has a bright spectrum of applying in the practical social work. This article presents the short historical development of the social work with the group and its present situation in the practical field of social work.*

KEYWORDS: *social work with a group, classical methods in social work.*

Изследването е финансирано по проект № РД-08-85/03.02.2017 г. от параграф на фонд „Научни изследвания“ на ШУ „Епископ Константин Преславски“.

Социалната работа с група, като един от класическите методи в социалната работа, има широк спектър на приложение в практическата социална работа. Социалната работа с група заема значително място в социалната работа, тъй като човешкият индивид се повлиява положително в контекста на групата и преживяванията в нея. Социалната работа като професия се фокусира върху личността в рамките на неговото обкръжение. По този начин социалната работа не помага само на индивида да се приспособи към средата, но и на средата да се адаптира към нуждите, мечтите и целите на индивидите. Взаимовръзката индивид-група прави социалната работа с група особено ценен инструмент в практическата социална работа.

С течение на времето и развитието на социалната работа като наука различни автори развиват различни концепции и дават различни дефиниции за групи и социална работа с групи. Всяка една дефиниция би могла да бъде ценна поради факта, че може да бъде фокусирана върху различни аспекти на груповата социална работа. Гизела Конопка дефинира социалната работа с група като „метод на социалната работа, който помага на отделния индивид да повиши социалните си способности за функциониране чрез смислени преживявания в групата, както и да израсне в собствените си проблеми, проблемите на групата или на обществения живот“ [Конопка, 1963].

Л. Шулман определя социалната работа с група като „начинание за взаимна помощ, съюз на индивиди, които имат потребност един от друг в различна степен, за работа върху някакви сходни проблеми“ [Shulman, 1992]. Лайтмотивът в груповата социална работа би могло да се каже, че е потребността на клиентите един от друг, както и от социалния работник, водещ групата, и изграждането и функционирането на отделния индивид чрез системата. В този контекст бихме могли да кажем, че социалната работа с група е своеобразна работа в и със система като системата според Ч. Сотиров е не само съвкупност от хора, явления и връзки, „но е необходимо наличие на връзки между отделните елементи в нея“ [Сотиров, 2014]. Чрез опита и преживяванията в групата, участващите в нея изграждат различен вид връзки и взаимодействия в нея. В синхрон с концепцията за взаимовръзките в групата е и постановката на С. Будаева и Н. Радев, че „груповата социална работа е вариант за подпомагане на клиенти да опознаят себе си и своите взаимоотношения с другите, тъй като тя е социален микрокосмос на семейството, обществото, цивилизацията“ [Будаева, 2005].

Социалната работа с група е и своеобразна превенция на социалното изключване, което според С. Салтирова е „сложна и многоплатова концепция“ [Салтирова, 2017], тъй като в социалното изключване могат да бъдат открити различни нюанси и аспекти на социалния живот на човека – не само бедност и изолация от социалния, културен и обществен живот, но и психо-социална личностна изолация. В този смисъл социалната работа с група подобрява

качеството на живот на своите клиенти в различни аспекти от техния социален, културен, обществен живот.

Корените на социалната работа с група могат да бъдат открити в началото на 20 век в Америка, като предшественици на груповата социална работа се считат социалната психология, социологията, управлението на човешки ресурси. В зората на социалната работа с група водещите групи социални работници са използвали предимно експериментални и базирани на участието методи, взаимствани от изкуствата и хуманитарните науки. Тези социални работници са били по-малко заинтересувани от смятаните за тогава за по-престижни методи като например терапията и са залагали предимно на изкуствата. Като методи на интервенция са се използвали предимно средства, включващи дейности и участие като например групи за развлечения и свободно време, изкуства и мобилизиране на общността. Тези дейности са били често неодобрително възприемани от привържениците на терапията, желаещи да постигнат възприемането на социалната работа като една въздействаща професия с по-висок статус.

Съществен принос за фундаментите на груповата социална работа в Америка има Карл Роджърс (основател на хуманистичната психоанализа), който заедно с група свои студенти прави аудио-визуални записи на няколко групови сесии. Роджърс се смята за основател на интеракционния подход в груповата социална работа, тъй като според него взаимовръзката (интеракцията) между групата и водещия е толкова важна, колкото и между отделните участници. Той счита, че групата трябва да е активно, действащо лице и сама да определя целите и груповите си норми, а ролята на водещия да се състои основно в контролиране на груповата динамика. Своите идеи за груповата социална работа Роджърс базира на постановките на Морено за социометрията.

Междувременно с това започват наченки на груповата социална работа и в Германия като Х. Клеве посочва за нейни предшественици:

- младежкото движение – развито в Германия в началото на 20. век, за което е характерно организирането на младежи, ръководени от малко по-големи техни връстници, в различни видове съвместни дейности (например туризъм);

- реформаторската педагогика – в центъра на тази педагогика се поставя групата като медиатор за социалното учене и възпитание;

- груповата динамика – развита от Курт Левин, възниква 30-те години на 20. век като изследователска насока на социалната психология, която се занимава с изследването и проучването на най-малките групи; резултатите от изследванията му довеждат до професионалното прилагане на груповата работа във възпитателния и терапевтичен процес под формата на тренинг групи, терапевтични групи и други (Kleve, 2003).

В световен план краят на Втората световна война бележи важен период в развитието на социалната работа с група с оглед тежките личности, емоционални и ментални последици от войната. През 60-те години на 20. век груповата работа се е използвала както в социалната работа, така и в други подкрепящи професии като проводник за социална промяна.

С течение на времето и развитието на социалната работа като професия социалната работа с група се етаблира като един от трите класически метода в нея и се превръща във важна част от практическата работа на много социални работници в различните техни полета на дейност. В практико-приложен аспект в наши дни социалните работници прилагат груповата социална работа в различни измерения и услуги, с различни целеви групи на микро- и макро-равнище. В този процес те често влизат в различни роли – не само в тази на водещ групата, но нередко и на терапевт, защитник, организатор, лидер, брокер, сътрудник и медиатор. Като една от най-деликатните задачи на социалния работник, водещ групата, е да се справи с различните стереотипи на участниците в нея и да създаде благоприятен климат за взаимодействие и въздействие в групата. За да се стигне до благоприятния климат за работа, групата преминава през различни фази и етапи в нейното формиране и развитие. Тези процеси биват описани за първи път от Б. Тукман през 1965 г. в негова статия за развитието на малките групи, в която той дефинира различните фази, през които преминава всяка новосформирана се група, а именно:

▪ **фаза на формиране** – период на ориентиране и запознаване; членовете на групата се опитват да изяснят своите задачи и начините на тяхното изпълнение, от какви ресурси се нуждаят за тази цел и т.н.; в социален план те се интересуват от формите на взаимна зависимост и търсят онова поведение, което е подходящо за тях; наблюдава засилено внимание към властта и лидерството в групата с оглед по-добро ориентиране в ситуацията както и ориентиране и заемане на формалните и неформални роли в групата;

▪ **фаза на сблъсък** – вътрешен конфликт в групата, породен от индивидуалните различия на участниците; поляризиране на мненията около ключови междуличностни взаимоотношения и проблеми; стремеж към изясняване на собствената си индивидуалност и съпротива срещу влиянието на групата; емоционална реакция на груповите изисквания за изпълнение на трудовите задачи, особено когато тези изисквания се разминават с личностните ориентации; формиране на подгрупи, сприятелявания и т.н.;

▪ **фаза на нормиране** – групата се сплотява и изяснява своите норми, граници и ценности; членовете ѝ приемат, че са част от “истинската група”, която желаят да поддържат, изграждане на усещането за „ние”; установяване и възприемане на новите стандарти и роли; стремеж към уеднаквяване на усещанията за нещата; конфликтните страни на съвместната дейност се избягват;

▪ **фаза на представяне** – структурата на вътрешните групови взаимоотношения е изградена, поради което вниманието се насочва към изпълнение на задачите; Опити за конструктивно решаване на проблемите и ползотворно изпълнение на задачите и целите (Tuckman, 1965).

В съвременния практико-приложен аспект на социалната работа с група съществува допълнителна фаза при работата с група, а именно приключването и закриването на работния процес в групата. Етап от изключително значение с оглед излизането на всеки един от групата и предизвикателствата, с които е свързан този процес. В този заключителен етап от съществено значение е не само обратната връзка към социалния работник за качеството на неговата работа, но и мотивиране и активиране на участниците в групата да повярват в себе си и да прилагат новопридобитите в групата умения и компетенции. Ролята на социалния работник е решаваща в този процес, за да се улесни преходът от групата към социума и да се усвоят начините за прилагането в реалния живот на новите компетенции. След приключване на групата социалният работник може да договори с групата контролна среща за проследяване на постигнатите резултати и усвояването на съответните умения, както и индивидуални консултации на отделните участници в групата.

В практическото прилагане на груповата социална работа съществуват различни и многообразни видове групи, които могат да бъдат класифицирани по различни критерии. Важно за всяка една група обаче е изясняването на нейната цел/и, задачи и методи на работа. в своите разработки С. Будава представя три основни направления в динамиката на груповата социална работа, а именно групи, ориентирани към отделната личност, групи, насочени върху междуличностните взаимодействия и такива, ориентирани към групата като цяло (Будава, 2005).

Видовете групи в социалната работа са многообразни, както е многоспектърен и обхвата на целевите групи и предлаганите за тях услуги в социалната сфера. Според тяхната цел групите биха могли да бъдат:

▪ **възпитателни/образователни/обучаващи** – с основна цел придобиване и заучаване на нови знания; усвояване на специфична информация; групи с тренинг характер;

▪ **терапевтични** – помагат на участниците в групата да изследват и опознаят своите чувства и емоции, мисли и начин на поведение с цел трайна промяна; често този тип групи са фокусирани върху конкретни проблеми като например депресии, различен вид разстройства или опит с преживяно насилие в детството;

▪ **психо-образователни** – дуални групи с черти както от чисто образователните/тренинг групи, така и от терапевтичните; основна цел при този вид групи е да използват информацията и придобитите знания, за да улеснят процеса на личностно израстване и самоусъвършенстване;

▪ **за решаване на проблеми или за консултиране** – работят върху определен, конкретен личностен, социален или професионален проблем и неговото преодоляване и разрешаване; често този тип групи са краткотрайни за разрешаване на възникнали кризи, конфликтни ситуации и прочие;

▪ **за подкрепа** – групите за подкрепа се различават от терапевтичните групи, в които се помага на индивида да се възстанови от проблем, свързан с ментално заболяване или други травматични събития; групите за подкрепа са насочени към ментално здрави хора с цел подкрепа при преодоляване на някакво тежко събитие, възникнало в живота им – например група за родители, загубили децата си поради някакво заболяване;

▪ **за самопомощ** – характерно за тези групи е, че не са ръководени от специалист социален работник, а от участник за от групата; известни примери за такива групи са широко разпространените в Америка групи на анонимните алкохолици, наркозависими и т.н.; често този тип групи са подкрепяни извън груповата работа от социални работници или също така участниците в такива групи имат възможност и за индивидуална работа и консултиране.

Групите, водени от социални работници, могат да имат също така както превантивен характер, така и последващ терапевтичен такъв. Превантивният характер на груповата социална работа е свързан предимно с различни нежелани девиации в юношеството както и с последиците от тях. Ползотворна е и превантивната груповата работа по изграждане на умения за справяне с конфликтни ситуации и боравене с конфликти, както и уменията за справяне с агресията и нейното правилно канализиране.

Широко разпространени сред децата и юношите са групите за осмисляне на свободното време, които същевременно предоставят добра възможност за усвояване на различни социални компетенции и умения.

Социалната работа с група поставя различни предизвикателства пред водещия я социален работник, свързани с неговите професионални компетенции, като най-вече предизвиква неговото умение да наблюдава частите в цялото, да ги подкрепя и балансира, за да се осъществи желаната интеракция в групата и да има ефект от груповата работа като метод на за интервенция.

Refences:

1. Budeva, S., Radev, N. (2005): Sotsialni umeniya, izdatelstvo "Faber", Veliko Tarnovo.
2. Klein, Alan F. (1972): Effective Group Work. NY: Association Press.
3. Kleve, H. (2003): Geschichte, Theorie, Arbeitsfelder und Organisationen Sozialer Arbeit, Berlin.
4. Konopka, Gisela (1963): Social Group Work: A Helping Process. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
5. Rogers, Carl. (1959). A Theory of Therapy, Personality and Interpersonal Relationships as Developed in the Client-centered Framework. In (ed.) S. Koch, Psychology: A Study of a Science. Vol. 3: Formulations of the Person and the Social Context. New York: McGraw Hill.
6. Saltirova, S. (2017): Predizvikelstva pri definirane na ponyatioeto "sotsialno izklyuchvane", spisanie "Praven pregled, broi 3
7. Sotirov, Ch., Lyutskanova, E. (2014): Sistemata „Dvigatela gotovnost“ – factor za sotsializatsiyata na detsata v preduchilishtna vazrast, Universitetsako izdatelstvo "Episkop Konstantin Preslavski", Shumen.
8. Shulman, L. (1992): Izkustvoto da se pomaga na individi, semeystva i grupi, Peacock Publishers, Illinois.
9. Tuckman, B. W. Developmental sequences in small groups. Psychological Bulletin, 1965, 63(6), 384–399.

SOCIOBRAINS

INTERNATIONAL SCIENTIFIC REFEREED ONLINE JOURNAL WITH IMPACT FACTOR

ISSN 2367-5721

JOURNAL HOMEPAGE: WWW.SOCIOBRAINS.COM

PUBLISHER: VESELINA ILIEVA

ISSUE 34, JUNE 2017

*Department of Social Work
At Konstantin Preslavsky – University of Shumen
r.mihaylova@shu.bg*

SOCIOBRAINS